

POVODOM DVADESETOGODIŠNJICE USTANKA

U velikoj debati, koja je 1944. g. vođena u Donjem domu u Londonu, o tome tko se u Jugoslaviji bori protiv fašističkih snaga, Tito ili Draža Mihajlović i koga od njih treba pomagati, kapetan Alan Graham, poslanik za Chester Viral, pristalica Draže Mihajlovića, rekao je, prema stegografskim zapisnicima, između ostalog i ovo:

»Ja sam bio zaprepašćen kada sam čuo da predsjednik vlade navodi 250.000 kao cifru naoružanih ljudi koji podržavaju Tita. Prema informacijama, za koje ne mogu a da ne vjerujem da su apsolutno tačne, ovdje je bilo očigledno znatnog pretjerivanja i ja molim predsjednika vlade da usporedi ove brojke sa zvaničnim brojkama Jugoslavenske vlade (Izbjegličke vlade, N. R.). *Pitanje opskrbljivanja, 250.000 ljudi u jugoslavenskim planinama samo za sebe bi bilo izvanredno težak zadatak čak i u vrijeme mira s rezervama kojima raspolaže Jugoslavija** (podvukao N. R.).

Ova konstatacija o težini zadatka u pogledu opskrbljivanja bila je u osnovi tačna. Samo opskrbljivanje tolikog broja ljudi nije bilo nemoguće, kako je to nastojao da dokáže gospodin poslanik, da bi opovrgao postojanje tako velike partizanske vojske. Zadatak tog opskrbljivanja bio je, međutim, ne samo »izvanredno težak« nego i mnogo teži no što je on to htio da zna. Naime, narodnooslobodilački pokret započeo je bez ikakvih rezervi, djelovao je najveći dio vremena u planinskim i brdskim predjelima, gdje se i za vrijeme mira teško živjelo, u predjelima, gdje se i zemci, Talijani, ustaše, četnici i drugi strani i domaći fašisti poubijali stotine hiljada ljudi već u početku, popalili desetine hiljada kuća i drugih zgrada, opljačkali i poubijali stotine hiljada komada stoke, opljačkali i popalili ogromne količine hrane, poljoprivrednog oruđa, odjevnih predmeta, a trebalo je hraniti desetine i desetine hiljada izbjeglica iz popaljenih sela i izbjeglog naroda ispred koljačkog noža. Trebalo je hraniti i hiljade ranjenika u bolnicama, hiljade neopskrbljene djece i staraca, tifusara... Zadatak je bio, dakle, mnogo teži, kompleksniji i kompliciraniji. Narodnooslobodilački pokret suočio se s njim u svoj njegovoj kompleksnosti od početka, svijestan činjenice da je veliki i dugotrajni oslobodilački rat s izvanredno moćnim vanjskim i unutrašnjim neprijateljima, morao sebi osigurati i odgovarajuću materijalnu bazu. Kao što je to bio specifičan rat, tako je i njegova materijalna baza morala imati svoje specifičnosti. Za naš Narodnooslobodilački pokret nisu dolazili u obzir ni ratni budžeti i budžetske rezerve u zemlji, ni zajmovi u inozemstvu. Sam narod, obuhvaćen tim pokretom, trebao je biti izvor ljudskog i glavna rezerva materijalnog potencijala, a neprijateljske vojske izvor oružja i djelomično i odjeće i obuće.

Istina, bilo je nešto skrivenog oružja iz magazina jugoslavenske vojske, a nešto je proizvedeno i u oslobođenom Užicu. Pa iako je to u početku bilo izvanredno korisno u pojedinim krajevima, ipak je to bilo relativno sasvim malo. Međutim i to su partizani uglavnom sami sebi osigurali. Svaka grupa, svaka jedinica sama je sebe snabdijevala oružjem otimajući ga u borbi od neprijatelja. I tako sve do potkraj rata, kad se prilikom uspostavljanja neposrednog kontakta sa saveznicima dobilo i od njih stanovite količine ratne opreme.

U pogledu snabdijevanja hranom, s obzirom na karakter narodnog partizanskog načina ratovanja, bez državne organizacije (u smislu redovno uređene države), bez državnog budžeta i državnih rezervi i bez mogućnosti da se

stvaraju veće rezerve, bez mogućnosti uvoza hrane iz vana, bar u minimalnim količinama – sve do potkraj rata – stvar se postavljala drukčije. Narod, obuhvaćen Narodnooslobodilačkim pokretom, trebao je da bude stalna rezerva u tom pogledu, a pored toga moralo se opskrbljivati i one ljude koji nisu bili u takvim jedinicama i ustanovama, a nisu imali nikoga da ih uzdržava, ili su bili u situaciji da se privremeno nisu mogli sami uzdržavati (stariji, iznemogli samohrani ljudi, djeca bez roditelja, izbjeglice). Stočarstvo i zemljoradnja tog naroda bili su osnovica za ishranu boračkog i neboraćkog stanovništva. Opskrbljivanje partizana, oduzimanjem hrane od neprijatelja, nije moglo doći u obzir iz više razloga: 1. Rezerve hrane, kojom su raspolagali neprijateljski garnizoni, bile su vrlo ograničene, pa su neprijateljske vojske velikim dijelom namirivale svoje potrebe pljačkom naroda. 2. Takav način opskrbljivanja, kao redovan zadatak borbenih jedinica, suviše bi ih angažirao i zahtijevao znatne žrtve u ljudstvu. 3. Takav način bi vjerojatno unosio demoralizaciju u partizanske redove. 4. Osim toga što je osobito važno, takav bi način u znatnoj mjeri odvajao narod od njegove vojske, pa narod i vojska ne bi u potpunoj mjeri činili čvrst i jedinstveni front. 5. Pokretno partizansko ratovanje bilo bi sputavano (pojedina oslobođena i kontrolirana područja bila su rascjepkana, međusobno nepovezana, a često su prelazila iz ruke u ruku, pojedine jedinice nekad su se morale hitno prebacivati iz jednog kraja u drugi, a motoriziranih prijevoznih sredstava gotovo nije ni bilo do potkraj rata, protuavionske zaštite također) brigom oko opremanja, čuvanja i transporta zaliha, te zbog toga što bi borci bili preopterećeni, kad bi morali nositi sa sobom hranu preko planinskih prijevoja, gudura i potoka, pored neprijateljskih garnizona i zasjeda, vršenja iznenadnih napada i dr. Naravno, kad je neki garnizon bio zauzet, da je zaplijenjena i hrana. U takvim slučajevima, kad se radilo o većim zalihama, manji dio hrane spreman je u zemunice za bolnice, dječje domove i neke ustanove (stacionirane štabove, štamparije-tehnike, radionice i sl.), a ostalo je dijeljeno narodu.

Da bi se taj tako značajan, vrlo složen, obiman i delikatan zadatak mogao uspješno obavljati, trebalo je ostvariti i mehanizam, koji će moći svojim polugama pokretati sve raspoložive narodne snage i sredstva. Tim više, što su taj zadatak sačinjavale dvije komponente, ovisne jedna o drugoj: 1. proizvodnja poljoprivrednih proizvoda i 2. distribucija prehrambenih artikala i to u takvim prilikama, gdje su neprijateljske snage primjenjivale najdrastičnija i sadištička rafinirana sredstva da to onemoguće: masovna mučenja i ubijanja ljudi, paljenje sela, pljačkanje i ubijanje stoke, pljačkanje i uništavanje zaliha hrane, sjemena, krme, poljoprivrednih oruđa i prijevoznih sredstava, mitraljiranje i bombardiranje ljudi iz aviona pri obavljanju poljskih radova i prijevoz materijala i hrane itd.

O ustanovama i organizacijama, koje su sačinjavale taj mehanizam, objavljeno je već nekoliko napisa i jedan zbornik radova.* Zato ću se ovdje ograničiti na iznošenje nekih neobjavljenih dokumenata i podataka, koji će, iako samo fragmentarno, pridonijeti da se dobije bolji uvid u načine i uslove rada tog mehanizma, i nešto više osvijetli uloga poljoprivrednih stručnjaka u tom mehanizmu. Principi, na kojima se taj mehanizam zasnivao su: brojnost organizacionih oblika, masovno učešće ljudi, reprezentativnost, neposrednost i prilagodljivost datim prilikama. Dokumenta i podaci koji slijede, u znatnoj će mjeri to ilustrirati i bez opširnijih objašnjenja.

* Rapajić Nikica i dr.: Organizacija poljoprivrede u NOB u Hrvatskoj 1941.—1945., Zagreb, 1955.

* Borbas, br. 184, od 22 jula 1961.

U »Vjesniku«, br. 14, mjeseca jula 1942., u članku pod naslovom: Na oslobođenim oranicama, piše između ostalog: »Sredina mjeseca juna. Na desetine kilometara okolo. Lika pregažena divljim hordama tuđina, sa tužnim zgaristima djedovskih domova, izdana i prodana od narodnih izdajica, majka ponosnih ličkih hajduka, prostrla se danas nekud daleko. Svijetlo jutarnje plavetnilo zalilo cijelo nebo, samo jedan mali oblak nad selom B. pokazivao je mjesto, gdje će danas snažne ruke zanosne ličke omladine udarati motikama, gdje će složan rad naroda osigurati kruh svojih branioca svoje djece, hrabrih ličkih partizana ... Na licima su se poput rose prosipale kapljice znoja, a žuljevite su ruke deset stotina sinova i kćeri Like čvrsto zasijecale u tvrdo tlo ličkih oranica ... Borbom i radom očeličeno jedinstvo ovih junaka što puškom i mitraljezom brane svoju dragu domovinu i onih što danas okopavaju široke brazde ... Zrakom se prolamala pjesma ... pjesma spremnosti oduprijeti se svima i svakome:

»Nećeš gade zrno žita dobit'
Narod će te kao stoku pobit'«

U broju od 15. augusta 1942., u članku pod naslovom: »Ni zrno žita fašističkim pljačkašima« stoji i ovo:

»Ovih je dana Pavelićeva vlada objavila odredbu prema kojoj se, žetva i vršidba smije obaviti samo u prisustvu i pod nadzorom državne komisije. Bez toga smjet će te radove obaviti samo lica, koja se prethodno zakunu da će se u svemu pridržavati propisa«. Poslije lanjske, nečuvene pljačkaške rekvizicije žita, koju su ustaše izvršili za Hitlerove razbojničke bande, poslije hvalisavih obećanja da »je to iznimna mjera nametnuta ratom, a koja će se već iduće godine trostruko nadoknaditi pobjedom nad Sovjetskim Savezom i Engleskom« - ustaški pljačkaši ove godine opet dolaze pred hrvatski narod sa još gorim mjerama za pljačku i otimačinu, u znoju i krvi okupanog, narodnog kruha ...

Skrivajte ljetinu, štitite je oružjem u rukama!
Ni zrno žita fašističkim okupatorima!»

Žetva na oslobođenim područjima u Drežnici, 1942. g.

U 16. broju »Vjesnika« od 1. septembra 1942., pod naslovom: »Sklanjajte žito za sebe i svoju vojsku«, daju se ove upute:

»Izrod A. Sajc, povjerenik u Glavnom ustaškom stanu, na ustaškoj skupštini u Zagrebu, dne 1. VIII o. g. izjavio je: »Nikada kao ove godine nismo sa toliko strepnje očekivali vijesti o stanju usjeva ...« Tražeći mogućnosti da se domognu i one žetve, koja se nalazi van dohvata njihovih šapa - u oslobođe-

nim i poluoslobođenim područjima udruženi okupatori i domaći izrodi poduzeli su baš sada niz ofanziva na raznim mjestima zemlje: u južnoj i sjevernoj Dalmaciji, na Primorje, Bosnu itd. Njihove bande imaju nalog, da spale i unište sva polja i usjeve, ukoliko ne mogu da se domognu te narodne imovine. Skupo plaćaju ove bande svoje pothvate dostojne palikuća; narod na čelu sa svojim partizanima svuda im priređuje dostojan doček, te ove »žetvene ofenzive« svršavaju kao i sve dosadašnje.

»Inicijativni odbor ZAVNOH-a
Dne 17. III 1943.
E-26-

OKRUŽNOM NOO-u

Lika, Kordun, Banija, Žumberak, Primorje

Da se pojedina pitanja u vezi sa dosad izdanim uputama ne bi po pojedinim NOO-ima različito i eventualno krivo tumačila i u praksi sprovedila dajemo slijedeća objašnjenja:

1. PITANJE NAPUŠTENE ZEMLJE

Principijelno, napuštenom zemljom upravlja NOO. Ona se ima načelno davati u obradu pojedinim seljacima uz stanovitu naknadu, bilo u formi zakupa, napolice i sl., već prema lokalnim prilikama. Međutim, ima slučajeva gdje je narod siromašan ili toliko stradao, da će teško preuzeti na sebe teret zakupa, ili ne pokazuje dovoljan interes za zakup, jer ima vlastite zemlje, pa bi napuštenu zemlju obradio samo u slučaju ako bi mu se dala na besplatno korištenje. U takvom slučaju, a u interesu što veće sjetve i što bolje obrade zemlje, mogu NOO-i davati zemlju na upotrebu bez naknade. Kod toga treba biti mjerilo, da se zemlja zaista da najpotrebnijima i najsiromašnijima. Ukoliko takvi i nemaju sjemena, alata i radne stoke NOO-i su dužni da ih potpomoognu.

2. ODUZIMANJE VIŠKOVA PUTEM PRIZNANICA

Kako je navedeno, ovo oduzimanje viškova dolazi u obzir tek ako se putem dobrovoljnih priloga ne može ništa sakupiti, a zna se da pojedinci imaju viškove iznad njihovih normalnih potreba, viškove koje bi oni upotreбили za prodaju a eventualno i špekulaciju. U tom slučaju prehrabene komisije će zatražiti putem NOO-a da se takvi viškovi uzmu za javne potrebe, za potrebe vojske.

Kao višak uzet će se sve ono što premašuje normalne i dosad uobičajene potrebe jednog gazdinstva sračunate do nove žetve, s tim da se ne dozvoli rasipno trošenje. To ne znači, da će se po glavi uzmimo, odrediti 1/2 litre dnevno do nove žetve, već znači, da se kod ocjenjivanja viška mora voditi računa o lokalnim prilikama pojedinog kraja, često općine i sela, kao i o načinu života kojim su dosad živjele u nekom selu pojedine porodice. Negdje se više jede graha ili krumpira, a negdje više žita, negdje se pak jede dva puta, a negdje i neki jedu tri puta dnevno. Pojam viška, dakle, vezan je za to da se ustanovi ona količina koja prelazi normalne sadašnje potrebe pojdinih domaćinstava i oduzimanje toga viška nema za cilj da svede prehranu svih na jednu mjeru, da prisilnim putem izjednači sve da moraju baš jesti, uzmimo, pola litre žita dnevno. Utvrđivanje viška ima zadatak da izdvoji za potrebe vojske i ostale javne potrebe onu količinu živežnih namirnica, koja bi se inače prodala i upotrebljavala u današnjim teškim vremenima u špekulativne svrhe.

3.) PREHRAMBENA KOMISIJA I NOF

Kako prehrambene komisije imaju zadatak sakupljanja hrane nameće se njihova uska suradnja sa NOF-ima. Ta suradnja će doći u obzir utoliko, ukoliko sakupljena hrana nije već u samom selu utrošena u domaće potrebe za seosku sirotinju. Međutim, sav onaj višak koji su seoske prehrambene komisije, odnosno seoski NOO-i predali općinskom NOO-u, kao i sve one količine hrane koje po selima kod pojedinih seljaka stoje spremjene za vojsku i predstavljaju darovanu ili rekviriranu hranu, dužne su seoske prehrambene komisije saopćiti odnosno staviti u općinski NOF. Općinski NOF opet će o tome obavijestiti kotarski, a kotarski okružni NOF. Mora postojati uska suradnja i veza između prehrambenih komisija, kao pomoćnog organa naših NOO-a. Kod skupljanja i razdiobe hrane, i NOF-a kao onog, koji u ime NOO-a sprema i raspolaže sa tom hranom.

Tako će se najbolje provesti podjela rada, na taj način će se potpuno ustanoviti i odrediti odgovornost u pojedinim sektorima rada u okviru naših NOO-a.

4.) FOND ZA NABAVU I NOF

U pravilniku o radu komisija za sjetvu, predviđeni su i preporučaju se tzv. »fondovi za nabavu«. Ne treba brkati rad tih fondova za nabavu i NOF-a. Kod naših NOO-a NOF je dio NOO-a, dakle dio naše narodno-oslobodilačke vlasti. Njegov je cilj podmirenje i unapređenje pojedinih javnih potreba – socijalnih i vojnih. Na primjer pomoć iz NOF-a dobiva jedan siromašni seljak koji sam nije dao prilog u NOF, prilog su dali ostali, ali NOO u javnom interesu smatra da se dotičnom treba dati pomoć i NOF će ga pomagati. Fond za nabavu nastaje, pak, tako da nekolicina ili više zainteresiranih u cilju zajedničke nabave sjemenja i drugih potrepština, a da ne bi rasejpkano i pojedinačno razbacivali snage sakupe novac i druge korisne stvari. S tom skupljenom imovinom, oni će nabaviti stvari za sebe. Radi lakšeg odvijanja poslova oni će izabrati neko odgovorno lice, koje će upravljati tim fondom za nabavu, ali u njihovo ime. Dakle, razlika između NOF-a i fonda za nabavu je ta, što je NOF javna, a fond za nabavu privatna ustanova, što sa NOF raspolaže NOO kao narodna vlast, a u fondu za nabavu vode riječ oni, koji u njega ulažu novac ili druge korisne stvari. Fond za nabavu jest, dakle, ustanova slična zadrugi ili trgovačkom društvu i njegov je cilj oživljenje razmjene i trgovine.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Inicijativni odbor ZAVNOH-a
Pavle Gregorić, v. r.

Iz napisa, koje je donosio »Vjesnik«, vidi se kako su ZAVNOH i vojni štabovi pružali narodu i materijalnu pomoć pri poljoprivrednim radovima. Tako je u broju 4. od 8. maja donio napis pod naslovom: »Pomoć Inicijativnog odbora NOO-ima«, gdje piše između ostalog i ovo:

»Inicijativni odbor ZAVNOH-a poduzima sve mjere, ne samo da poveže u radu naše okružne NOO-e, nego, ako je moguće, da im pruži izvjesnu pomoć. Tako je Inicijativni odbor organizirao, da se iz Korduna prebaci u Liku 500 kg sjemena graha i 600 kg sjemena prosa. Nadalje je organizirao nabavku sjemena iz neoslobođenog teritorija, pa su nabavljene već stanovite količine sjemena: luka, krastavaca, kupusa, repe, salate, što je dato okružnom NOO-u za Liku, s tim da može razdijeliti sjemena u vrijednosti do 50.000 kuna besplatno najpotrebnijem narodu...«

U drugoj bilješci piše:

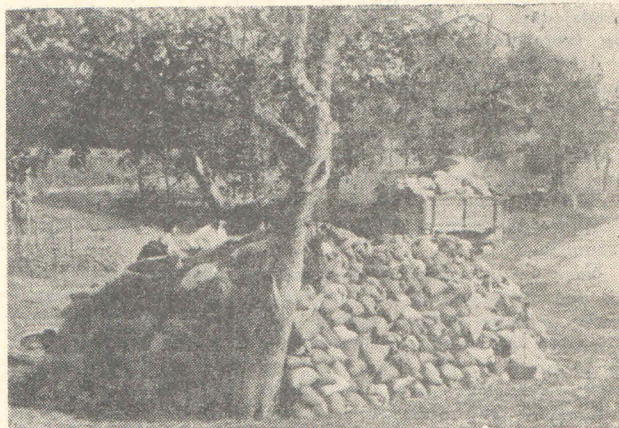
Da bi pospješio u što većoj mjeri ovogodišnju sjetvu Glavni štab Hrvatske dodijelio je iz svojih magazina za potrebe siromašnih obitelji Like oko 2 vagona sjemena ječma i 300 kg prosa...«

»ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

U P U T A

O OSNIVANJU GOSPODARSKIH KOMISIJA

Godina 1944. – Izdaje ZAVNOH – Gospodarski odjel. Proširenjem i povećanjem oslobođene teritorije, jačanjem NO vlasti osnivanjem Nacionalnog komiteta NO Jugoslavije, pred naše NOO-e postavljaju se svakim danom sve

Pomoć u hrani upućena s oslobođenih područja Slavonije u Liku 1944.

krupnija i složenija pitanja. To su prvenstveno pitanja jačanja naše pozadine, gospodarske izgradnje našeg oslobođenog područja. Hiljade jutara napuštene zemlje valja obraditi, tisuće popaljenih kuća i domova izgraditi, podignuti mlinске pogone i pilanska postrojenja, urediti radionice koje će raditi za naš narod. I što je najglavnije valja uvijek imati pred sobom osnovni zadatak na gospodarskom polju: prehranu naše vojske i siromašnog naroda.

Sve su to pitanja koja stoje pred našim NOO-ima i koja oni moraju hitno riješiti. To zahtijeva životni interes, to zahtijevaju potrebe našeg naroda, to traži i naša NOB-a.

Kako su dosad vršeni ti zadaci?

Naši NOO-i ne mogu se pohvaliti, da su potpuno ispunili svoje zadatke na tom polju. Prehrana vojske i naroda ne ide kako treba, jer je prehrambena kampanja, poslije žetve dala dosta slabe rezultate. Ozima sjetva nije dostigla prošlogodišnji stupanj. Svi mlinovi i pilane ne rade i nisu potpuno pod kontrolom Okružnog NOO-a. Mogli bismo nabrojiti još mnogo nedostataka.

U čemu leže ti nedostaci?

Leže u tome što NOO nije u stanju da uhvati u svoje ruke sve te gospodarske probleme pa da njima rukovodi, i to prosto zato što NOO od mnogih pitanja koja mu se postavljaju, ne može sve da riješi, on kaska za događajima u ostvarenju mnogih gospodarskih problema.

Jedan od uzroka tome, svakako je taj, što članovi pojedinih NOO-a često nemaju potrebne spreme ili nisu dovoljno sposobni organizatori da bi mogli rješavati sva goruća pitanja izgradnje naše zemlje. Nadalje, činjenica je da naši NOO-i nisu imali dovoljno jak, pomoćni organ za sva gospodarska pitanja. Prehrambene i poljoprivredne komisije bavile su se svojim pitanjima, dok su na članovima NOO-a osim brige za njihov rad visili i svi ostali poslovi oko narodnog gospodarstva: mlinovi, pilane, trgovina, promet, radionice, itd.

Dakle kako god pred našim NOO-ima stoje veći zadaci na gospodarskom polju, u njihovom krilu još nije stvorena prava organizacija, još nije obrazovan pomoćni stručni organ, koji će biti dorastao rješavati sva pitanja gospodarskog karaktera.

Gospodarske komisije jesu stručni pomoćni organi NOO-a. Njihova je dužnost pomagati NOO-ima u rješavanju svih pitanja, koja zadiru u ekonomski život našeg naroda. To su mjere sa ciljem unapređivanja seljačkog gospodarstva, naročito svih grana poljoprivredne proizvodnje. Nadalje mjere za oživljenje obrta, sitne industrije, razmjene dobara i trgovine. Zatim što bolje unovčenje zajma narodnog oslobođenja kao i rješavanja svih ostalih gospodarskih problema.

Gospodarske komisije imaju osnivati svi NOO-i, oblasni, okružni, kotarski, općinski i seoski. U gospodarsku komisiju oblasnih i okružnih NOO-a treba da uđu slijedeća lica: Drug, član NOO-a odgovoran za gospodarska pitanja, kao predsjednik komisije; 1 drug zadužen za veterinarsku službu (veterinar, veterinarski pomoćnik, ili dobar stočar); 1 drug zadužen za šumarstvo (šumar, lugar); 1 drug zadužen za tehničku službu (zgrade postrojenja cestogradnja (inženjer, majstor, radnik); 1 drug zadužen za trgovinu i razmjenu (pošten trgovac, zadrudni funkcioner, napredni seljak); 1 drug zadužen za obrt i sitnu industriju (tehničar, majstor, obrtnik, radnik); 1 drug zadužen za financije i zajam; 1 drug zadužen za administraciju i knjigovodstvo (knjigovoda, javni službenik, ili drugo lice koje se u to razumije).

Naravno da nećemo moći odmah imati drugove odgovorne za sve navedene grane gospodarstva. Zato treba ispočetka pojedine poslove spajati i zaduživati, jednog druga sa pitanjima poljoprivrede, šumarstva, veterine. Nadalje može preuzeti na sebe jedan drug i poslove za tehničku službu i poslove oko obrta i industrije.

Svakako kod oblasnih i okružnih NOO-a treba nastojati, da se pronađu drugovi za sve te poslove, dok kod kotarskih i općinskih možemo sa nekoliko srodnih poslova zadužiti po jednog druga. U onim NOO-ima gdje neće biti dovoljno drugova za obrazovanje komisije, (to se naročito tiče seoskih NOO-a), treba drug odgovoran za gospodarska pitanja, da nađe 5 suradnika, koji će mu pomagati u njegovom radu. Tim drugovima on će davati zadatke po pojedinim pitanjima.

Općinski NOO-i u svakom slučaju imaju obrazovati gospodarsku komisiju sa barem 3 člana, u kojoj kao članove treba zadužiti bilo seljake, bilo radnike ili majstore.

Kod odabiranja članova u komisiju treba se rukovoditi time da u komisiju viših NOO-a stavljamo ljude većih organizacionih sposobnosti, bolje stručne spreme i što odanije pokretu. Ukoliko se ne bi za svaki posao moglo naći odgovornog druga mora se na najpravičniji i najzgodniji način jednog druga zadužiti za nekoliko poslova, dok se komisija ne popuni kako treba. Gospodarskom komisijom rukovodi drug, član NOO-a zadužen za gospodarska pitanja. Čitava gospodarska komisija, kao i pojedini članovi komisije, odgovorni su politički i stručno za svoj rad NOO-u, čiji su oni pomoćni organi, suradnici. Komisija polaže računa o svom radu pred onim članom NOO-a, koji je zadužen gospodarskim pitanjima. Odnos gospodarske komisije prema dosadanjim, prehrambenoj i poljoprivrednoj komisiji, sastoji se u tome da se poljoprivrednu treba pretopiti i proširiti u gospodarsku komisiju, dok prehrambena komisija ostaje i nadalje zbog složenosti svog zadatka. Prehrambena komisija poput gospodarske neposredno odgovara za svoj rad članu odbora koji je zadužen po gospodarskom pitanju. On je dužan povezati rad prehrambene i gospodarske komisije. *Tamo gdje još uvijek ne postoji prehrambena komisija treba se osnovati, ili će se u okviru gospodarske komisije zadužiti jedan drug, specijalno po pitanjima prehrane vojske i naroda.* Prehrambenu komisiju ne treba nikako rasejpkati. Ona ima svoj specijalni zadatak: sakupljanje i razdiobu već gotovih dobara, dok gospodarska komisija radi na stvaranju i preradi dobara. Osim toga u krilu Nacionalnog Komiteta NO Jugoslavije postoji posebno povjereništvo za

prehranu, pa treba s obzirom na buduće slično uređenje svih naših antifašističkih vijeća da NOO-i tu komisiju ne samo zadrže već i razvijaju zbog daljeg rada i organizacije prehrane.

Drug koji rukovodi gospodarskim odsjekom u NOO-u, dužan je u svim krupnijim akcijama na polju npr. gospodarstva, povezati gospodarske komisije sa masovnim antifašističkim organizacijama i brinuti se da i na terenu ta suradnja dođe do izražaja.

Drugove koji rade u gospodarskim komisijama dužni su svi NOO-i prijaviti ZAVNOH-u sa svim tačnim oznakama njihovog zanimanja, dosadašnjeg rada, života i odnosa prema NOB-i. ZAVNOH će odlučivati o njihovom razmještanju i oni za svoj rad isto tako odgovaraju pred ZAVNOH-om, kao i pred svojim NOO-om. Bez potvrde ZAVNOH-a neće se moći nitko od članova gospodarske komisije namještatati kod oblasnih, okružnih i kotarskih NOO-a, dok će za ostale NOO-e voditi kontrolu NOO, samo pravo konačne kontrole zadržava ZAVNOH.

Gospodarske komisije dužne su svojim NOO-ima svakih 10 dana slati izvještaj o svom radu, a preko njih višim gospodarskim komisijama. Oblasne i okružne gospodarske komisije dužne su, također, svoj izvještaj slati gospod. odjelu ZAVNOH-a. Gospodarska komisija pojedinog NOO-a dužna je sastajati se svakih 15 dana. O tome je obavezna izvijestiti višu gospodarsku komisiju i svoj NOO, zapisnikom čitavog sastanka. Plenum svih gospodarskih komisija u kotaru ima se održavati na poziv okružnog NOO-a pred predsjedništvom okružne gospodarske komisije. Na tome sastanku iznosi se izvještaj o radu i donose direktive za rad svih komisija dotičnog okruga. Isto tako trebaju se pod rukovodstvom kotarske gospodarske komisije sastajati sve općinske gospodarske komisije. Općinski NOO-i će opet sazvat sastanak svih gospodarskih komisija. Uputno je sve sastanke povezati sa sastancima prehrambene komisije.

Gospodarska komisija ima se smjestiti ili uz NOO ili u neposrednoj blizini NOO-a. Tu treba otvoriti svoju kancelariju. Pismene odluke gospodarske komisije bit će providene pečatom i potpisom člana NOO-a zaduženog po gospodarskom pitanju. Rad gospodarske komisije ne smije se shvatiti birokratski, samo kao kancelarijski rad. Svi drugovi treba da idu na teren i pomažu nižim NOO-ima kod osnivanja gospodarskih komisija i kod rješavanja pojedinih zadataka. Tako će član kotarske komisije, ako je prešna i važna stvar, makar on bio prvenstveno zadužen po pitanju poljoprivrede, pomoći jednom selu i u pitanju organizacije pilane i slično. Čak i drug zadužen za administraciju mora obilaziti niže organizacije da bi uveo pravi red u administraciji i knjigovodstvu. Prema potrebi mogu se pojedini stručni članovi komisije dulje zadržati na terenu, gdje je njihov rad najviše potreban.

Član NOO-a zadužen za gospodarska pitanja dužan je kontrolirati i rad pojedinih suradnika gospodarske komisije. Ta kontrola ima se ispoljiti ne samo u šablonskom primanju izvještaja, već u obilaženju terena. Ujedno niži NOO-i treba da ga pomažu u njegovom poslu time, što će ga izvještavati o radu organa više gospodarske komisije na njihovom terenu. Suradnici gospodarske komisije dužni su voditi dnevnik svog rada, iz kojeg će se tačno vidjeti šta su kad radili. O radu pojedinih organa gospodarske komisije izdat će se posebne upute.

NOO-i će odmah po osnutku svoje gospodarske komisije poslati izvještaj višem NOO-u, u tom izvještaju će iznijeti slijedeće:

Ime i prezime svakog člana gospodarske komisije, njegovu stručnu spremu, njegov djelokrug rada (poljoprivreda, obrt i industrija) i slično. Podatke o njihovom životu i učestvovanje u NOB-i. Nadalje imaju se navesti lica, kakva im još nedostaju kao pomoćni suradnici u gospodarskim komisijama. Oblasni, okružni NOO-i dužni su poslati popis članova svojih i kotarskih gospodarskih komisija ekonomskom odjelu ZAVNOH-a, dok su dužni voditi kod sebe, osim toga, i popis općinskih i seoskih gospodarskih komisija, koji će isto tako, ako bude potrebno, dostaviti ZAVNOH-u.

Upozoravamo NOO-e da ozbiljno shvate osnivanje i zadatak gospodarskih komisija. Naročito u današnje vrijeme, kada NOO-i u Hrvatskoj na čelu sa ZAVNOH-om treba da postanu pravi i čvrsti politički oslonac naše privremene vlade, Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije, pod vodstvom druga Tita. Gospodarska komisija ima biti jaka pomoć našim NOO-ima u velikom poslu učvršćivanja naše narodne vlade u velikom radu na izgradnji naše domovine, slobodne, federativne i demokratske Jugoslavije.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!»

14. I 1944.

IZ PARTIZANSKE AGRONOMSKE BILJEŽNICE*

Mart, 1944. godine.

Pored brojnih podataka iznesenih na sastanku Kotarske gospodarske komisije gospičkog kotara, na kojoj su bile zastupljene općine: Medak, Lički Osik i Gospić, zabilježeni su i ovi:

»... Nema dovoljno sjemena i radne stoke. Neka sela nemaju krme, jer je opljačkana i spaljena... U općini Medak manika sjeme, jer su kuće u blizini ceste opljačkane i krupa je prošle godine potukla ljetinu... U općini Lički Osik u najtežoj situaciji su sela: Čukovac i Široka Kula... Narod bi u ovoj općini mogao sve uzorati i zasijati, da ustaše ne pale sela. Danas pale Čukovac... Sjeme je najteži problem za sve općine...»

Na sastanku Kotarske gospodarske komisije peruškog kotara zabilježeni su i ovi podaci:

»... U kotaru 200 porodica (1000 lica) nema hrane... Ustaše pljačkaju u Kosinju od 12-14 marta: u selu Klanac ubijeni su Soka Cvijanović i njezine troje djece. Ranjen je Mile Munjas. Spaljene su tri kuće i tri štale. Ustaše su otjerali 23 vola, 74 krave, 13 konja, 39 ovaca, 21 kozu, 18 svinja i 8 teladi... U selu Zabarje zapaljena je jedna kuća, a otjerano je: 4 vola, 3 konja, 12 ovaca, 6 koza i 4 svinje. U selu Krš ubijeni su predsjednik NOO-a Dane Radonić i još jedan drug i drugarica...»

Iz drugih kotara zabilježeni su na takvim sastancima brojni problemi:

Kotar Korenica

»... U općini Korenica 195 porodica nemaju sjemena, u općini Bjelopolje nedostajat će sjemena i

krme, u općini Bunić, selo Pećani nema sjemena. U ovoj općini ima 100 kj. oranica bez vlasnika, pa treba organizirati obradu, dijelom u napolici a dijelom u režiji NOF-a... U koreničkoj općini ima 800 osoba bez hrane, a u buničkoj 261 osoba...»

Kotar Udbina

»... U Mekinju je 30 porodica bez sjemena i hrane, u Udbini 45, a u Podlapcu 9... U kotaru 150 porodica nema plugova...»

Kotar Gračac

»... U općini Mazin 61 porodica nema sjemena i hrane, u općini Gračac 67 porodica, velika je poteškoća zbog toga što je uništeno mnogo krme...»

Kotar Otočac

»... Pomanjkanje krme. Situacija je pogoršana time što je počeo padati snijeg.»

Zbog neprijateljske pljačke i uništavanja, ishrane parti-zanskih jedinica, pomanjkanja krme i nedovoljnog suzbijanja stočnih bolesti, broj stoke je jako smanjen. Ima već mnogo porodica koje nemaju ni jednu kravu.

I pored svih ustaških napora, da onemoguće obradu zemlje i sjetvu, te poteškoća zbog nedostatka hrane, sjemena, radne stoke, poljoprivrednih oruđa i krme, radovali su napredovali. Slaba radna snaga neboraćkog stanovništva: žene i odraslija djeca, premda izmučena i slabo hranjena, da bi obavila sjetvu, činila je natčovječanske napore i pot-hvate, jer je to bio jedan od osnovnih uslova, ne samo pobjede nad neprijateljem nego i opstanka. U moralnom i organizacionom pogledu, potpomagan i bodren od strane organizacija KPJ i drugih društvenih organizacija, narodno-oslobodilačkih odbora i njihovih stručnih organa, a uz zaštitu, pa i materijalnu pomoć, partizanskih jedinica i ustanova, narod je u pogledu obrade zemlje i sjetve postizavao značajne rezultate.

Podaci iz bilježnice jasno govore o tome. Tu pored ostalog nalazimo i ove zabilješke:

April, 1944. godine

»... U koreničkom kotaru zasijano je do 15. aprila 2910 dana oranja, od toga siromašnim porodicama 700 dana. Iz NOF-a razdijeljeno je onima, koji nisu imali sjemena, 10.750 kg. raznog sjemena od čega je već 50% zasijano. U zadnjih 15 dana izrađeno je 25 novih plugova, 50 oraćih kolica (kolica za plugove, NR) i 20 drljača...»

STANJE STOČARSTVA U OSLOBOĐENIM I POLUOSLOBOĐENIM SELIMA, NEKOLIKO KOTARA U LICI U PROLJEĆE 1944. GODINE

KOTAR	Broj domaćinstava	Broj dom. bez stoke	krave					volovi				ovce						
			Ima 1 kravu	Ima 2 krave	Ima 3 krave	Ima 4 krave	Ima 5 krava	Br. dom. bez volova	Ima 1 vola	Ima 2 vola	Ima 3 vola	Ima 4 vola	Br. dom. bez ovaca	Ima 1-5 ovaca	Ima 5-10 ovaca	Ima 10-15 ovaca	Ima 15-20 ovaca	Ima preko 20 ovaca
KORENICA	2939	746	1124	797	243	98	31	2832	31	76	—	—	1452	521	427	259	179	101
UDBINA	1453	139	920	20	—	—	—	1308	4	60	—	—	500	392	251	29	375	5
GOSPIĆ	2623	827	921	667	154	41	13	2384	38	192	3	6	1422	602	419	106	50	24

* Rapajić inž. Ilije, tada na dužnosti kod Ličkog okružnog narodno-oslobodilačkog odbora, sada direktor Poljoprivredne škole u Slavanskoj

Požeži. Bilježnica se nalazi u Zavičajnoj muzejskoj zbirci u Titovoj Korenici.

STANJE STOČARSTVA U OSLOBOĐENIM I POLUOSLOBOĐENIM SELIMA, NEKOLIKO KOTARA U LICI U
PROLJEĆE 1944. GODINE.

KOTAR	koze					konji				
	Br. dom. bez koza	Ima 1-5 koza	Ima 5-10 koza	Ima 10-15 koza	Ima 15-20 koza	Ima preko 20 koza	Br. dom. bez konja	Ima 1 konja	Ima 2 konja	Ima 3 (i više) konja
KORENICA	2674	129	84	48	20	4	1654	759	520	15
UDBINA	1024	96	46	18	13	12	667	485	228	10
GOSPIC	2355	134	109	17	6	2	1640	611	357	5

U udbinskom kotaru uzorano je 1637 d. o. posijano je 2937 kvarata* žita (bijelog), posađeno 210 vreća krumpira, na izvoz đubra utrošeno je 590 dana, u rashodu su bila 651 kola (uglavnom za prevoz za vojne potrebe: ranjenika, hrane, oružja, municije, partizana i dr. N. R.) i 55 tovarnih konja (za vojne potrebe, kao i u prvom slučaju, N. R.)

U gospičkom kotaru za 27 dana uzorano je 4862 d. o. usijano 9921 kvarat žita (bijelog, N. R.), za krumpir uzorano 584 d. o. i posađeno 4581 vreća krumpira. Siromašni- ma je uzorano i posijano 1318 kvarata žita, a za krumpir im je uzorano 300 d. o. i posađeno 263 vreće krumpira ... U općini Mazin, kotar Gračac, u drugoj polovici maja (za 15 dana) uzorano je 2478 d. o. ...

... U općini Kosinj, kotar Perušić uzorano je 1605 d. o. i posijano 2025 kvarata žita (bijelog, jarog, N. R.) ...

USTAŠKA RAZARANJA I PLJAČKE

Ustaše uspijevaju u jeku proljetnih radova da prođu u sela gračačkog kotara i da izvrše ubojstva, razaranja i pljačke u selima gračačke i mazinske općine.

Članovi porodice sakupili su se pred bajtom na zgařištu svoje kuće. Selo Strmen, Banija.

»... U gračačkoj općini ustaše su uspjeli da izne- nade i uhvate 18 osoba, 4 muškarca i 1 ženu su

* Kvarata je u Lici volumna mjera, uglavnom za žitarice, sočivice i brašno, 1 vreća = 2 kvarte = 4 polučka, 1 vagan = 3 polučka i polučak = 20 lit. Krumpir se obično mjeri na vreće, vagane i polučke.
* Skloništa za ljude podignuta na zgařištima popaljenih kuća

ubili, spalili su 18 kuća i 17 štala. Odagnali su 10 volova, 29 krava, 20 konja, 213 ovaca, 230 koza, 165 janjaca, 156 jaradi, 9 teladi i 5 svinja, 690 kg žita, 670 kg krumpira, 33 vreće razne robe, 50 kg graha... U selima Dukićev Grab i Cerovac poništiti su sve do čega su doprli...»

»... U općini Mazin spalili su 52 kuće, 18 bajti* i 36 raznih gospodarskih zgrada. Otjerali su 54 konja, 17 krava, 38 ovaca, 30 svinja, 14 janjaca, kokoši, biljce, plajte, jastuke... 3 konja su ranili a 2 ubili... Zaklali su suprasne krmače Steve Vojnovića i izvadili iz nje 16 komada prasadi, Dane Babića i izvadili 10 prasadi, Luke Japunčića i izva- dilu 9 prasadi, Dane Vojvodića i izvadili 8 komada prasadi... Meso su odvezli...

»GOSPODARSKI GLASNIK«

Zagreb, kolovoz-rujan 1944. br. 8-9.

OBNOVA RADA HRVATSKOG AGRONOMSKOG DRUŠTVA

Tokom rata nastao je zastoj u radu naše staleške orga- nizacione, za koji ni u kojem slučaju ne snosi odgovornost dosadašnje rukovodstvo našega društva. Zbog reorganiza- cije svih staleških društava nastao je zastoj i kod nas. Društvo je kroz ove prošle godine poslovalo s vrlo skuće- nim sredstvima i u vrlo skućenom razmjeru. Vodstvo je društva poduzimalo različite korake, kako bi se rad društva oživio i konačno su ta nastojanja urodila uspjehom.

Potkraj kolovoza razasani su pozivi agronomima koji žive u Zagrebu. Prvi je sastanak održan dne 1. rujna u prostorijama Glavnog saveza staleških i drugih postrojbi, na kojem je državni savezničar prof. Ivan Oršanić razložio zadaću, koja nam je namijenjena u okviru Glavnog saveza, odnosno u okviru saveza slobodnih zvanja, kao dosaveza agronoma. Nakon toga bilo je razgovora o jedinstvenoj or- ganizaciji svih gospodarskih stručnjaka, te je jednoglasno zaključeno, da se najprije obnovi rad Hrvatskog agronom- skog društva. Drugi je sastanak održan dne 9. rujna u istim prostorijama. Na tom je sastanku povjereno nekolicini čla- nova društva, da za idući sastanak sastave listu odbornika. Treći je sastanak održan dne 16. rujna 1944. i na niemu je prihvaćena uprava društva: predsjednik - dosavezničar: dr Ivan Šmalcelj...

Na kraju je dotaknuto i pitanje članstva u društvu. Po naravi staleških organizacija svi su agronomi članovi dru- štva, tako da organizacija članstva zasad otpada. Na sastanku je zaključeno, da se u Zagreb na vijećanje pozovu svi kolege iz svih krajeva države, kako bi se mogla u kongresnoj formi raspraviti sva pitanja, koja nas tište.

Iz Hrvatskog agronomskog društva

IZVADAK IZ ZAPISNIKA
SJEDNICE HRVATSKOG AGRONOMSKOG DRUŠTVA
održane dne 23. rujna 1944.

»... Prema želji zadnjeg plenarnog sastanka raspravljeno je pitanje predavanja. Odlučeno je, da se po mogućnosti održi svaki mjesec po jedan članski sastanak s predavanjem i diskusijom, a uz to i jedno javno predavanje o suvremenim pitanjima hrvatske agrarne politike iz različitih grana poljodjelskog gospodarskog života...

Ministarstva vlade NR Hrvatske premještaju se iz Šibenika u oslobođeni Zagreb, maja 1945.

Zaključeno je, da se društvo kao cjelina stavi na raspolaganje g. ministru seljačkog gospodarstva, da mu bude pri ruci u svim poslovima, koji se odnose na promicanje seljačkog života i seljačkog gospodarstva...

Nabačeno je pitanje povezivanja rada agronoma u čitavoj državi putem pododbora u većim mjestima kao što su Split, Sarajevo, Osijek, Banja Luka. Zasad se u tom pitanju ne može mnogo učiniti, ali je odbor zaključio, da se što prije stavi u vezu s istaknutim članovima društva iz tih područja, da sasluša njihovo mišljenje o toj stvari. Bilo bi zgodno, kad bi se naši članovi iz tih krajeva javili s prijedlozima putem »Gospodarskog glasnika«...

»GOSPODARSKI GLASNIK«

Zagreb, listopad-prosinac 1944. br. 10-12.-

III sjednica održana dne 3. XI 1944.

... Predsjednik kol. Šmalcelj govori o potrebi izlaženja »Godišnjaka« i to po mogućnosti početkom godine 1945. kao godišnjaka kalendarske godine ili krajem god. 1945. kao godišnjaka obnove društva. Svrha je »godišnjaka«, da se obavijesti javnost o radu društva, kao i o svim problemima našeg gospodarskog života. Godišnjak bi mogao biti razdijeljen u četiri dijela: 1. Rad društva, 2. Predavanja interna s glavnim izvancima diskusije, 3. Javna predavanja i 4. Referatne radnje...

»GOSPODARSKI GLASNIK«, br. 49. - 2. XII 1944. str. 7.

AGRARNI PROBLEMI BOSNE I HERCEGOVINE

Predavanje prof. dr I. Šmalcelja u priredbi Hrvatskog agronomskog društva

U priredbi Hrvatskog agronomskog društva održao je prof. dr I. Šmalcelj javno predavanje o agrarnim problemima Bosne i Hercegovine. Ovo vrlo aktualno predavanje počastili su svojim prisustvom predsjednik Hrvatske državne vlade dr Nikola vitez Mandić sa svojim glavarom ureda Jozom Gjebićem, zatim doglavlak Ademaga Mesić...

* * *

Zahvaljujući krajnjoj požrtvovnosti naroda, svođenju životnih potreba na minimum nužan za održavanje života, intenzivnoj političkoj djelatnosti organizacija KPJ, solidnom funkcioniranju mehanizma, koji je pokretao sve narodne snage na izvršenje zadataka u pogledu proizvodnje i međusobne distribucije prehrambenih artikala, snabdijevanje neboraćkog naroda i partizana uspijevalo je i u ovako u historiji nezapamćeno složenim i teškim prilikama.